

Особливості функціонування формату студентського радіомовлення: американський та український досвід

Г. І. Ренська

Інститут журналістики, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ
Corresponding author. E-mail: hannarenska@gmail.com

Paper received 10.09.18; Accepted for publication 15.09.18.

<https://doi.org/10.31174/SEND-HS2018-178VI29-16>

Анотація. Статтю присвячено дослідженню формату студентського радіомовлення. У роботі описано процес зародження, становлення та розвитку університетського радіо в Сполучених Штатах Америки та особливості появи подібного формату в Україні. Виокремлено основні засади створення університетських радіостанцій та ймовірні проблеми, які перешкоджають успішному розвитку та функціонуванню формату в Україні. Автором аналізується можливість використання американського підходу до створення студентських радіостанцій, як моделі успішного некомерційного медіа.

Ключові слова: студентське радіо, нішеві формати, американські університети, суспільне мовлення, українські ЗМІ.

Вступ. Протягом 90-х років минулого століття українському телерадіопростору довелося пройти тривалий шлях - створення перших недержавних ЗМІ, формування ринку та передумов для майбутньої конкуренції, упорядкування ефіру та вибір форматного спрямування [1]. Але крім форматного і технологічного розвитку, потрібні були і якісні контентні зміни, і зміни у підходах до мовлення, зокрема, впровадження та розвитку такого важливого елементу демократичної системи, як суспільне мовлення. Адже приватні ЗМІ працюють на відображення і відстоювання інтересів своїх власників, а державні засоби комунікації, в свою чергу, залежні від позиції влади й часто використовуються як інструменти пропаганди та маніпуляції. Ідеї щодо розробки системи впровадження суспільного мовлення з'явилися ще наприкінці ХХ століття, але реалізовані були лише за 20 років. Ще до виходу у січні 2017 року закону «Про Суспільне телебачення і радіомовлення України» [2], тема цих змін і формування успішної конкурентоспроможної системи жваво обговорювалась у медіапросторі. Досліджувались подібні перспективи і у наукових колах, зокрема такими науковцями, як О. Гоян та В. Гоян, О. Гресько, В. Іванов, Ю. Нестеряк, О. Приходько та інші. У статті призначеній вищезгаданій темі, О. Гресько зазначає, що громадське мовлення (щодо дефініції тривали лінгвістичні суперечки), зародилось у Великій Британії у 20-ті роки ХХ століття, а значного поширення у Європі набуло після Другої світової війни: «Система організації мовлення, при якій контроль над мовленням з боку держави максимально унеможливлено, а журналісти мали гарантію незалежності та невтручання в їх діяльність, була запроваджена фактично у всій Європі. Наразі одним із головних стандартів Ради Європи є громадське мовлення, однак стан його розвитку в різних європейських країнах різний»[3].

Перші кроки співіснування суспільного та комерційного мовлення аналізують у своїй роботі О. Гоян та В. Гоян, зазначаючи, що зміни, які доводиться переживати українському радіомовленню спричиняє формування нової системи, адже радіомовний ринок набуває нової альтернативності: «<...> йдеться про перспективну дуальну систему мовлення в Україні, характерну для більшості медіарозвинених країн – публічне і комерційне радіо. Бо практика і теорія сучасного радіомовлення свідчать – саме така система найоптималь-

ніше працює на радіомовному ринку, бо регулюється соціальним замовленням і ринковими законами» [4].

Втім, Західні країни не обмежують варіативність виключно державним, суспільним або приватним мовленням. Існують й інші недержавні, й, водночас часто й некомерційні мовники, які працюють на потреби невеликих або локальних громад. До таких ком'юніті медіа (ЗМІ, які висвітлюють інтереси певної громади)[5], належать, зокрема студентські телеканали та радіостанції, які закордоном успішно займають нішу громадського мовлення.

Отже, **об'єктом** нашого дослідження є студентське радіомовлення. **Предметом** - українські та американські моделі створення студентських радіостанцій. **Мета** роботи – вставити можливість застосування американської моделі студентського радіомовлення в Україні.

Для досягнення цієї мети, дослідження має наступні **завдання**:

- дослідити процес становлення студентського радіомовлення в США;
- порівняти підходи до впровадження та функціонування студентських радіо в Америці та України.

Для опрацювання матеріалу було обрано **наукові методи** аналізу, історичний метод та компаративний аналіз.

Студентське радіо, або «college radio», - організована й структурована сукупність навчальних телерадіопрограм, які виготовляються студентами в навчальних закладах [6], формат радіомовлення, в якому контент створюється студентами і зорієнтований на молодь, зокрема, на учнів вищих навчальних закладів. Тему університетських радіо, як у ключі навчальних проєктів при кафедрах, так і як окремий формат, у своїх роботах розкривали такі теоретики та практики журналістики як О. Гоян та В. Гоян, В. Миронченко, В. Лизанчук, І. Хоменко. Дослідження вищезазначених авторів стосувались здебільшого вітчизняних радіостанцій або ж закордонного досвіду у якості ілюстрації векторів розвитку формату. Але для кращого розуміння специфіки та особливостей появи та розвитку студентського мовлення, важливим є також виявлення першопричин та аналіз умов зародження формату, які досі ґрунтовно не досліджувались.

Батьківщиною формату студентського мовлення вважаються Сполучені штати Америки, де університетські радіо активно функціонували ще з 1920-х років

минулого століття. Вже тоді американські університети, зокрема, Університет Айови, Університет Південної Дакоти, Державний коледж Вашингтону, мали свої радіостанції. Існують різні версії того, де й у якому саме році з'явилося перше студентське радіо. Але найпевніше першим стало «WRUC» - радіо нью-йоркського Юніон-коледжу, яке мало повноцінне мовлення ще з 1920 року [7]. У книзі «Радіомовлення в Юніон коледжі» Р. Вейкфілд зазначає, що у Юніон коледжі міста Шенектеді штату Нью Йорк радіо гурток з'явився вже у 1915 році. Але тоді його створення мало більше науковий інтерес. Відомо, зокрема, що Клуб проводив деякі дослідження та експерименти, одним з результатів яких стала розробка практичної кімнатної антени, створення якої привернуло до гуртка увагу місцевої преси. Однак, у листопаді 1916 року станція увійшла до Асоціації американських радіо як відділення коледжу. У жовтні 1920 року команда радіостанції зуміла навіть зробити прямий ефір, який на той момент здавався чимось неймовірним і викликав нове зацікавлення у місцевій пресі – вони були першими в історії американського радіо, хто транслював концерт у прямому ефірі. Впродовж десятиліть радіо Юніон коледжу повідомляло про усі важливі події не лише університетського життя, але й країни в цілому.

Крім того, що подібні медіа слугують навчальним майданчиком для студентів, які опановують журналістських фах або ж хочуть спробувати себе в журналістиці, отримуючи при цьому іншу спеціальність, закордоном, зокрема в США, ці проекти часто працюють за принципом класичних медіа, інформуючи університет, студмістечко чи навіть прилеглий район про останні події. До того ж, характерною рисою подібного медіа є специфіка аудиторії, яка виявляється у нерівномірності – «коледж», або студентські радіо слухають і студенти, і викладачі, і абітурієнти та їх батьки, а часом, якщо радіус мовлення та зміст контенту виходять за межі окремої студентської спільноти, то і мешканці найближчих міст. Тобто звичний поділ за фактором інтересів, віком, соціальним статусом тощо для подібних медіа відсутній. В Америці студентські громадські організації активно співпрацюють з університетськими радіо, а молоді музичні гурти-початківці звертаються до них з проханням трансляції своїх творів, причому деякі всесвітньо відомі сьогодні групи, такі як «R.E.M.» та «Nirvana», отримали першу популярність саме за рахунок студентських станцій [8]. Сьогодні більшість університетських станцій в Америці відмовилися від традиційних методів і форматів радіомовлення - вони експериментують. Американські студентські станції стали свого роду синонімами креативу, пошуку, творчої свободи.

Активно використовують можливості Всесвітньої мережі і студентські радіостанції, які знаходять в інтернеті альтернативний майданчик для мовлення та пошуку аудиторії. Про значення студентського радіо зазначає, зокрема, сайт «Pigeons & Planes». Своєю метою творці сайту вбачали заповнення білих плям у донесенні до аудиторії різноманітних сучасних музичних стилів. Автори ресурсу вважають, що студентські часом десятиріччями тримають пальму першості у топі радіо з найпопулярнішою музику. Те, що сьогодні лунає в ефірі студентських радіо, на думку «Pigeons &

Planes», завтра стане мегапопулярним хітом на тижні, а той на роки [9].

Глобальність всесвітніх мереж має й свої негативні сторони – зокрема, дає вільний доступ до неформатної музики, яка десятиліттями була однією з головних родзинок і переваг студентських радіо. Також Інтернет сприяє появі й інших нішевих ЗМІ, які створюють потужну конкуренцію для студентських радіо. Втім, все ж лишуються станції, які спроможні встояти не лише перед випробуванням часом, але й під натиском конкуренції. На такі радіо звертають увагу комерційні корпорації, які прагнуть до розширення аудиторії та впливу своїх власників через аудиторію молодіжних медіа. Так, у статті «Студентські радіо змінюють частоту», що побачила світ у черговому номері «The World Street Journal» [10] у 2014 році, йдеться про те, які зміни переживають коледж радіо сьогодні і той вплив, який вони мають на свою аудиторію. Наводиться приклад радіо «WRAS» Державного університету Джорджії, США. Радіо має таку популярність, що деякі студенти, за їх словами, вступають в університет саме через його радіо. Попри це нещодавно радіо зазнало доволі кардинальних змін: замість популярних музичних новинок 14 годин на добу нині транслюються місцеві та всенациональні новини, навіть у прайм-тайм. Новини створюються Громадським мовленням Штату Джорджія та його філіалами PBS та NPR, які заплатили Державному Університету Джорджії \$150,000 для того щоб використовувати їх частоту у цей проміжок дня з червня 2014 року та продовжуватимуть сплачувати податки університету для того, щоб той міг покривати експлуатаційні витрати станції. Студенти університету, як противники так і прихильники змін, сколихнули соціальні мережі своїми дописами, що політика і гроші знищують заради своїх потреб важливе студентське медіа.

У умовах складної економічної ситуації, співпраця з комерційними мовниками є чи не одним з найімовірніших шансів для виживання некомерційних та неприбуткових проектів на кшталт студентських станцій. На медіа-порталі «Salon» було опубліковано статтю Гаррена Мартіна під назвою «Студентській радіо вмирають і ми маємо їх врятувати» [11]. Автор зазначає, що закриття таких студентських радіо як радіо «WRAS» чи радіо Університету Атланти є величезною втратою для американської культури. Найбільшу загрозу і причини занепаду студентських станцій автор вбачає у інтернеті, який, за словами Мартіна, підірвав загалом й індустрію комерційного радіо, надавши можливість слухачам знайти будь-який матеріал чи пісню коли завгодно, поглинувши таким чином більшу частину аудиторії.

З другої половини ХХ століття студентські радіостанції почали активно з'являтися і розвиватися при багатьох університетах Європи та Азії. Сьогодні це найчастіше повністю сформовані напівпрофесійні засоби масової інформації з власною історією та традиціями мовлення. Важливість існування університетських радіо як різновиду медіа підкреслюється наявністю численних організацій та премій, які впроваджуються як спеціалізованими асоціаціями студентських радіо, так і професійними мовниками. Наявність подібного визнання та системи заохочень сприяє популяри-

зації студентських радіо, а дух конкуренції спонукає колективи до постійного вдосконалення своєї роботи.

Протягом останніх 15 років в різних університетах по всій Україні почали з'являтися студентські радіостанції. Починаючи з середини 2000-х лише в Інтернеті з'явилося більше 2-х десятків студентських радіо різних навчальних закладів країни. А якщо взяти до уваги студентські радіо, які не мають можливості мовити в інтернеті і мовлять виключно з гучномовців своїх альма-матер, то число університетських радіостанцій збільшиться вдвічі.

Часто студентські радіостанції виникають на навчальних лабораторіях власних університетів. Серед таких проектів, які існували в Україні з 2008 по 2018 роки, можна назвати Радіо «УКУпочці» (Український католицький університет), «Наша хвиля» (Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького), «Поділ-fm» (Національний університет «Києво-Могилянська академія»), радіо «Sky» та «Радіо НАУ» (Національний авіаційний університет), «Радіо-СумДУ» (Сумський державний університет), «Радіо-Юнітон» (Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського) та Campus Radio Ukraine (Інститут журналістики Київського національного університету імені Траса Шевченка). Але, на відміну від практики закордонних студентських радіо, для українських «college radio» характерна робота не на професійній базі, а виключно з ініціативи студентства. До таких проектів вищевказаного періоду функціонування належать «ОСТрадіо» (Національний університет «Острозька академія», м. Острог), «Радіо Savych-FM» (Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди), «Радіо КПІ» (Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»).

Лише одиниці студентських радіопроектів, як, зокрема, радіо «Universe» Запорізького національного університету, виростають з меж студентського проекту і повноцінні «дорослі» медіа. Більшість з них не маючи підтримки та фінансування з боку адміністрацій навчальних закладів припиняє своє існування вже за кілька років, коли навчання завершують студенти, які й ініціювали зародження проекту. Тому ситуація з студентськими проектами, зокрема радіо, не дуже втішна та перспективна – 6 проектів з 10 припиняє свою роботу після того, як студенти, яким належала ідея створення проекту, випускаються з рідної альма-матер. Хоча, враховуючи віковий досвід закордонних університетів, студентські проекти могли б стати непоганою рекламою чи навіть візитівкою навчального закладу, майданчиком для професійної практики і відточування навичок для майбутніх фахівців, а також доволі потужною альтернативою державному і комерційному мовленню.

Висновки. Студентське радіомовлення в Сполучених Штатах Америки має тривалу історію та стало традицією. Протягом багатьох років подібні станції були не лише практичним матеріалом для занять студентів, але й відігравали важливу роль у суспільному житті. Для американців «college radio» це не лише програми, що лунають в університетських коридорах під час

перерви - це повноцінні ЗМІ, на яких зважають навіть велетні медіаринку. Рівень поваги громади до студентських медіа як важливої складової засобів комунікації та інструменту віддзеркалення суспільних змін та процесів, стурбованість майбутнім існування коледж радіо у суспільстві дозволяє дійти висновків, що все ж найближчі роки студентські радіо якщо і поступляться своїми позиціями у боротьбі за аудиторію, то не зникнуть повністю з американського ефіру. Формат пережив часи злетів та падінь, проте успішно існує донині, що дає підстави вважати сьогоденні труднощі та виклики часу, які постають перед університетськими радіо, лише циклічними кризами, які притаманні будь-якому явищу. За час свого існування студентські радіостанції еволюціонували з навчально-розважальних проектів окремих навчальних закладів в повноцінний вид ЗМІ, зі своєю специфікою, аудиторією, традицією творення.

Попри те, що університетські радіо в Україні також мають доволі тривалу історію, сьогодні цьому формату приділяється мало уваги. На відміну від закордонних колег, в Україні студентські радіо часто вважаються «іграшковими» і не рідко адміністрація навчальних закладів абсолютно не сприяє студентській ініціативі. Можливо це пояснюється тим, що тривалі роки український медіапростір загалом був відгалужений від закордонного досвіду. Щорічна поява все нових і нових проектів свідчить про те, що студентське мовлення все ж знаходить свою аудиторію та своїх творців серед вітчизняної студентської спільноти.

Поки що зарано говорити, що студентські радіо в Україні можуть бути повноцінним видом медіа. Однак закордонний досвід демонструє, що подібні проекти можуть не лише повноцінно функціонувати десятками років, але й мати вагомий вплив у суспільстві і бути реальною альтернативою недержавному і некомерційному мовленню. Але для досягнення подібного результату як навчальні заклади повинні сприяти появі та впровадженню студентських ініціатив. Тут важлива не лише згода чи незгода від ВНЗ на створення таких станцій – студентські проекти не мають джерел фінансування, гострою проблемою стає технічна сторона, а саме брак техніки та приміщень, відсутність допомоги з точки зору можливих викладачів-кураторів, які б допомагали молоді вдосконалювати свій продукт. Для більшості фахових навчальних закладів, які й так мають навчальні комплекси та лабораторії, це не вимагатиме жодних додаткових витрат. В той же час, відсутність фінансування має свої сильні сторони, адже станція не має ні власників, ні спонсорів, ні фінансових зобов'язань і може бути цілком неупередженою і незалежною і висвітленні інформації. Питання лише у тому, щоб університети та навчальні інституції не намагались перебирати на себе «функції» власників, встановлюючи цензуру та використовуючи можливості студентських проектів суто для власного піару. І, напевно, саме це питання і є основним наріжним каменем, яке здатне гальмувати розвиток студентського радіомовлення навіть за умов використання американського підходу до їх впровадження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гоян О. Я. Основи радіожурналістики і радіоменеджменту: Підручник. – 3-тє вид., допов. – К. : ВПЦ «Київ. ун-т», 2008. – 272 с.;
2. Закон України «Про Суспільне телебачення і радіомовлення України» [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1227-18>. (дата звернення 06.09.2018);
3. Гресько О. В. Громадське (суспільне) мовлення: світовий контекст [Електронний ресурс] // Електронна бібліотека Інституту журналістики – Режим доступу до ресурсу: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&arti>. (дата звернення 05.09.2018);
4. Гоян О. Я. Українське суспільне і комерційне радіомовлення: перші підсумки співіснування / О. Я. Гоян, В. В. Гоян. // Теле- та радіожурналістика. – 2018. – Випуск №17. – С. 13–21;
5. Ренська Г. І. Студентське телерадіомовлення в Україні: уміти чути й бачити інших. // Наукові записки Інституту журналістики. – 2013. – Т 50. – С. 84–88;
6. Комьюнити радио [Електронний ресурс] / Академик. – Режим доступу до ресурсу: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/1809931>;
7. Wakefield R. Radio broadcasting at Union College [Електронний ресурс] // Schaffer Library Special Collections. – 1959. – Режим доступу до ресурсу: http://w2uc.union.edu/RADIO_web.htm (дата звернення 05.09.2018);
8. Sisario B. College Radio Maintains Its Mojo [Електронний ресурс] // The New York Times. – 2008. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.nytimes.com/2008/12/07/arts/television/07sisah.html>. (дата звернення 05.09.2018);
9. The 25 best college radio stations [Електронний ресурс] // Pigeons and planes. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <http://pigeonsandplanes.com/2013/03/the-25-best-college-radio-stations/> (дата звернення 06.09.2018);
10. Mehrotra K. College Radio Changes Frequency [Електронний ресурс] // The World Street Journal. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.wsj.com/articles/college-radio-changes-frequency-1406567173>;
11. Martin G. College radio is dying - and we need to save it [Електронний ресурс] // Salon. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: http://www.salon.com/2014/06/02/college_radio_is_dying_and_we_need_to_save_it/. (дата звернення 05.09.2018).

REFERENCES

1. Goian O. Ya. (2008). Bases of tv and radio management. *Kyiv: Kyiv university Pub. Co*, 14 [in Ukrainian];
2. The Law of Ukraine «On Public Television and Radio Broadcasting of Ukraine». (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2054-19> [in Ukrainian]. (accessed date 5 September 2018);
3. Gres'ko O. V. Public broadcasting: the world context [Elektronnyj resurs] / Ol'ga Viktorivna Gres'ko. *Electronic Library of the Institute of Journalism*. Retrieved from <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2127> . [in Ukrainian]. (accessed date 5 September 2018);
4. Goian O. Ya. & Goian V. V. (2018). Ukrainian civic and commercial radio broadcasting and the opening summary of their co-existence. *TV and radio journalism*, 17, 13-21 [in Ukrainian];
5. Renska H. I. (2013). Student broadcasting in Ukraine: to be able to hear and to see others. *Scientific Notes of the Institute of Journalism*, 50, 84-88. [in Ukrainian];
6. Community radio. Akademik. Retrieved from <http://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/1809931> [in Russian]. (accessed date 6 September 2018);

Functional features of student radio broadcast formats: American and Ukrainian experience

H. I. Renska

Abstract. This article studies the student radio broadcasting format. The paper describes the process of the origin, formation and development of university radio in the United States of America and peculiarities of such format appearance in Ukraine. Determined the basic principles of the establishment of university radio stations and probable problems that hindering successful development and functioning of the format in Ukraine. Author analyzes the possibility of using the American approach to create student radio stations as a model of successful non-commercial media.

Keywords: student radio, niche radio formats, American universities, public broadcasting, Ukrainian mass media.